

تحلیل جایگاه و اهمیت زن مسلمان ایرانی در تعلیم و تربیت اسلامی

راضیه حق‌گو، دکتر سولماز نورآبادی^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه درسی دانشگاه شاهد

۲- استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد

Email: kusarvelayatmadar@gmail.com

Email: nourabadi@shahed.ac.ir

چکیده

خانواده مهمترین رکن در جوامع اسلامی است. خانواده سالم و بانشاط خانواده‌ای است که نقش هر یک از اعضای خانواده به وضوح مشخص باشد و هر کس مسئولیت خود را بداند و برای انجام آن مسئولیت تلاش کند. مردان بیشتر وقت خود را در خارج از خانه برای تامین معاش اعضای خانواده صرف می‌نمایند و در نتیجه زمان کمتری را در خانه هستند. به همین دلیل فرزندان و مادران مدت زمان بیشتری را با هم هستند و در نتیجه بیشتر بار مسئولیت سنگین تربیت بر دوش مادران خانواده گذاشته می‌شود. مادران چه شاغل و چه خانه‌دار وظیفه خطیر تربیت فرزند را بر عهده دارند. در این پژوهش، با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی به بررسی جایگاه و اهمیت نقش زن مسلمان ایرانی در تعلیم و تربیت اسلامی پرداخته شده است. از آنجایی که نوع نظام آموزشی در ایران متمرکز است و برنامه‌ریزی برای کل مدارس بصورت یکسان انجام می‌گیرد، با استفاده از روش مصاحبه، نظر تعدادی از دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول در شهر تهران به عنوان گروه‌های هدف نظام تعلیم و تربیت کشور، در ارتباط با موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از تحلیل یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که از دید دانش‌آموزان، تعلیم و تربیت در نظام آموزشی به گونه‌ای مطلوب عمل کرده است؛ به عبارتی فرزندان این جامعه که آینده‌سازان این مرز و بوم هستند، به خوبی از اهمیت نقش زن و مادر در جامعه و خانواده آگاهی یافته و نقش سایر اعضای خانواده برای آنان در حد مطلوبی مشخص است.

کلمات کلیدی: زن مسلمان ایرانی، تعلیم و تربیت، نظام آموزشی، دانش‌آموزان.

۱. مقدمه

خانواده از دیر زمان، رکن طبیعی و اساسی جوامع انسانی به شمار می‌رفته که هم با ضرورت زندگی و هم با سرشت و طبیعت انسانی سازگار بوده است. در اهمیت و ارزش خانواده همین بس که گفته شده: خانواده نخستین آموزشگاه و پرورشگاه انسان، انتقال‌دهنده فرهنگ و تمدن، محل کسب ارزش‌ها و فضائل انسانی و اخلاقی، زمینه‌ساز تکامل و تحول، کارگاه الگوسازی و سرنوشت‌سازی است. در یک جمله اساساً سعادت و شقاوت جامعه در گرو تامین سلامت یا عدم سلامت خانواده است (بهاروند، ۱۳۸۷). در خانواده زن و مرد که در نقش مادر و پدر ایفای نقش می‌کنند، باید با وظایف خود بطور کامل آشنا باشند و متناسب با وظیفه خود عمل کنند. زمانی که نقش هر کدام از آنان مشخص و واضح باشد، جای ابهامی باقی نمی‌ماند و کارها به گونه‌ای تقسیم خواهد شد که هر شخص متناسب با جنسیت و ویژگی‌های خود مسئولیت‌هایی را عهده‌دار می‌شود. در نتیجه کارها به بهترین شکل ممکن انجام می‌پذیرد، زیرا تمام افراد به دلیل دارا بودن توانایی‌ها و استعدادهایشان در آن زمینه سعی می‌کنند به بهترین وجه ممکن، وظایف محول شده را به خوبی انجام

^۱ نویسنده مسئول

هفتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران

دهند. بنابراین خانواده‌ای روبه‌رشد را خواهیم داشت که وجود چنین خانواده‌هایی در جامعه پیش‌بینی کننده وجود جامعه‌ای مترقی و رو به سعادت خواهد بود.

از طرفی با استناد به آیات و روایات، تامین معاش خانه بر عهده مرد گذاشته شده است و زن در قبال کاری که در خارج یا داخل منزل انجام می‌دهد و منبع درآمدی دارد، می‌تواند تمام درآمد را برای خود پس‌انداز کند، چون مسئولیتی در قبال تامین معاش خانواده ندارد و زن تنها مسئولیت و اداره منزل را بر عهده دارد. در نتیجه زن در نقش مادری وظایف مهمتر و خطیرتری را نسبت به مرد در نقش پدری دارد، زیرا زمان بیشتری را در کنار فرزندان است و با آنان ارتباط برقرار می‌کند. زن موضوعی بسیار مهم و قابل تأمل در همه جوامع بشری است، زیرا نیمی از جمعیت هر تمدنی زنان آن جامعه هستند. زن در ادیان توحیدی و غیرتوحیدی، و نیز در ملل متمدن و غیرمتمدن، به صورت‌های مختلفی ارزشگذاری شده است. البته تا قبل از ظهور اسلام زنان جوامع از وضعیت مطلوبی برخوردار نبودند (فتاحی‌زاده، ۱۳۹۳). خداوند زن را مظهر خلاقیت و جمال و زیبایی قرار داده است و با ظهور اسلام، دریچه‌های روشنایی به سوی زن گشوده شد. دیدگاه اسلامی در رابطه با زن، دیدگاهی مترقی و متعادل است. اسلام بین زن و مرد تفاوتی نمی‌بیند و زن را همچون مرد می‌داند که از سه ویژگی اختیار، مسئولیت‌پذیری، و توان ارتقاء و کمال؛ بهره‌مند و همانند مرد از امکانات رشد و کامیابی برخوردار است (نجفی‌یزدی، ۱۳۷۴). در اسلام زنان همچون مردان در مسائل اجتماعی، پایگاه و جایگاهی مناسب دارند و از حرکت‌های اجتماعی و فعالیت‌های گروهی ممنوع نگردیده‌اند.

علاوه بر این از منظر اسلام وظایف زنان در جامعه از اهمیت بیشتری نیز برخوردار است، زیرا بانوان مربی و پرورش‌دهنده افراد جامعه انسانی هستند. از آنجایی که وظیفه خطیر تعلیم و تربیت بر عهده مدرسه و خانواده می‌باشد، در نتیجه باید نسبت به محتوای کتاب‌های درسی و نوع تعامل والدین با فرزندان توجه شود. در این میان دوره متوسطه اول که شامل پایه‌های هفتم، هشتم و نهم می‌باشد؛ دوره‌ای حساس برای دانش‌آموزان است. زیرا نوجوانان در این دوره به دنبال کسب هویت و استقلال هستند و در این دوره باید بیش از پیش به آنان توجه شود (پناهی، ۱۳۹۷). ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه بصورت متمرکز بر تربیت نیروهای انسانی خود نظارت دارد و از آنجایی که نیمی از جمعیت کشور را زنان تشکیل می‌دهند، به این معناست که نیمی از نیروی انسانی کشور نیز بانوان هستند. در نتیجه برای استفاده از همه پتانسیل و قابلیت‌های زن مسلمان، در عین حفظ کرامت و عزت و استقلال، باید برنامه‌ریزی داشت و برای برنامه‌ریزی احتیاج به الگویی است تا به کمک آن بتوان علاوه بر شناسایی واقعی وضع امروز نسبت به آینده، به تعیین شاخص‌های معین پرداخت. از طرفی با توجه به اینکه مدرسه، دومین نهاد تاثیرگذار در امر تربیت فرزندان است؛ در نتیجه نوع برخورد معلمان، کادر آموزشی، و محتوای کتاب‌ها، نقش بسیار مهم و تاثیرگذاری در تربیت فرزندان ایفا می‌کند.

از آنجایی که بانوان در خانواده در نقش همسری و مادری و در جامعه در نقش‌های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی فعالیت می‌کنند و نقش بسزایی در خانواده و جامعه ایفا می‌کنند، لازم است تا همه افراد جامعه اعم از مردان و فرزندان و خود زنان با اهمیت نقش و تاثیرگذاری خود در جامعه آشنا باشند. در این پژوهش سعی بر آن است تا به بررسی این نکته پرداخته شود که با توجه به مطالبی که در رابطه با زن و نقش‌های زنان در خانواده و جامعه در تعلیم اسلامی و دینی ارائه شده است؛ نقش زنان تا چه میزان در رشد و تربیت افراد جامعه و خانواده مؤثر است؟ به عبارتی آیا فرزندان این جامعه با اهمیت و نقش بسزای زنان در خانواده و اجتماع آشنایی دارند؟ و آیا این نقش در محتوای نظام تعلیم و تربیت کشور به درستی تبیین گردیده است؟

۲. روش تحقیق

با توجه به منابع مطالعاتی در این پژوهش، ماهیت موضوع تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کیفی بوده و پژوهشی توصیفی-تحلیلی می‌باشد. پژوهش توصیفی، مجموعه روش‌هایی را شامل می‌شود که هدف آنها، توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است. «در روش توصیفی پژوهشگر به دنبال توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت یا موضوع می‌باشد» (نادری و سیف‌نراقی، ۱۳۹۵). اجرای پژوهش توصیفی می‌تواند تنها برای شناخت بیشتر شرایط موجود یا یاری دادن به فرایند تصمیم‌گیری باشد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۵). از سویی، هدف پژوهش تحلیلی عبارت است از فهم و بهبود مجموعه مفاهیم یا ساختارهای مفهومی که بر حسب آنها تجربه را تفسیر، مقاصد را بیان، مسائل را ساخت‌بندی نموده و پژوهش‌ها را به اجرا در می‌آوریم. به عبارت دیگر، هدف پژوهش تحلیلی، وضوح بخشیدن به مفاهیم است و می‌خواهد تصویری دقیق و آموزنده از ماهیت مفهوم بدست دهد (شورت، ۱۳۸۸). همچنین در این پژوهش با توجه به مبانی روش توصیفی-تحلیلی، با استفاده از روش مصاحبه در محیط فضای مجازی با تعدادی از دانش‌آموزان متوسطه دوره اول دختر مدارس شهر تهران به عنوان گروه‌های هدف نظام تعلیم و تربیت کشور، اقدام به بررسی میزان آشنایی این

عزیزان با ویژگی‌های اصلی یک زن مسلمان در قالب نقش‌های خانوادگی و اجتماعی گردید تا از این طریق میزان کامیابی نظام تعلیم و تربیت کشور در رسیدن به اهداف تعلیم و تربیت اسلامی مورد بررسی قرار گیرد.

۳. یافته‌ها

افراد چگونه زیستن را در درون خانواده می‌آموزند. مهمترین نقش را در خانواده زن و مرد ایفا می‌کنند، زیرا آنان مسئولیت تعلیم و تربیت فرزندان را برعهده دارند. فرزندان که در آینده، خود پدر و مادر خانواده‌ای دیگر می‌شوند. در نتیجه مسئولیت بسیار خطیری بر عهده پدر و مادر است؛ زیرا تربیت آنان مشخص‌کننده تربیت نسل آینده و وضعیت جامعه است. زمانی زن و مرد یا همان پدر و مادر می‌توانند از مسئولیت خطیر تربیت به خوبی برآیند که در مرتبه اول خودشان با وظایف خود آشنا باشند، یعنی زن و مرد بدانند مسئولیت آنان در زندگی مشترک چیست و خود را برای انجام‌دادن هر چه صحیح‌تر آن وظایف آماده کنند (کارنگی، ۱۳۷۳). در جوامعی که خانواده‌ها با این بینش شکل بگیرند که نقش بسیار مهمی را در آینده جامعه ایفا خواهند کرد، مسلماً جامعه‌ای رو به سعادت خواهند داشت. خانواده اولین و مهمترین نهاد تربیت فرزندان را شکل می‌دهد، اما مدرسه هم در مرتبه دوم نقش مؤثر و انکارناپذیری را برعهده دارد. زیرا فرزندان بعد از پایان دوران طفولیت و پانهادن به سنین آغازین دوران دانش‌پذیری (هفت و هشت‌سالگی)، نیمی از زمان خود را در مدرسه سپری می‌کنند و از کانون خانوادگی در این ساعات به دور هستند. لذا حلقه مفقوده در بحث تربیت فرزندان در این دوران بر عهده مدارس و محیط آموزشی تدارک دیده شده برای کودکان از سوی نهاد حاکمیت می‌باشد که شامل خانواده‌ای متشکل از معلمان و مربیان، کادر آموزشی، معاونان، مشاوران و برنامه‌ریزان کتب درسی می‌شود.

بنابراین و باتوجه به این اصل مهم که «انسان موجودی چندبعدی است و تنها یک بعد ندارد» (لورابک^۱، ۲۰۰۷)؛ تربیت چه در خانواده و چه در مدرسه، باید به گونه‌ای باشد که جنبه‌های گوناگون انسان را در بر بگیرد و تنها به رشد و پرورش جنبه مادی توجه نکند، بلکه می‌بایست جنبه معنوی را هم به همان میزان در تعلیم و تربیت دخیل نماید. تربیت در خانواده و مدرسه باید به گونه‌ای دوام یابد که کودک به صورت همه‌جانبه رشد (معنوی و جسمانی) یابد. به عبارتی تعلیم و تربیت از مهمترین مسائلی است که در رشد و تربیت فرزندان ما تأثیر دارد و باید به گونه‌ای باشد تا فرزندان عقیف، پاکدامن، بااستعداد، هنرمند، صالح، غیور، استقلال‌طلب و حامی تربیت کند. به عنوان مثال مدارس کشورمان باید به گونه‌ای باشد تا دختران و پسران را برای بر عهده گرفتن نقش‌های اجتماعی در جامعه، آماده و محیا کند. محتویات کتاب‌های ما باید به گونه‌ای باشد که دختران از دختر بودن خود و پسران از پسر بودن لذت ببرند، نه به گونه‌ای که دختر فکر کند موجود ضعیفی است و پسران بر او تسلط دارند.

از نگاهی دیگر جامعه ما یک جامعه اسلامی است و در تعلیم اسلام، تأمین معاش زندگی بر عهده مرد خانواده نهاده شده است و مدیریت داخل خانه و خانواده نیز در درجه اول بر عهده زن قرار دارد. البته از این سخن نبایست این استنباط گردد که زن باید همیشه در داخل خانه بماند و به تعبیری پرده‌نشین گردد. بلکه زن می‌تواند با برنامه‌ریزی درست و صحیح، مشغول کار و تحصیل شود و در عین حال نیز از وظایف همسری و مادری خویش در منزل غافل نشود. قطعاً در این میان، نهاد خانواده در درجه اول و مدارس و معلمان و برنامه‌ریزان تربیتی و تحصیلی در درجه دوم، نقش کلیدی در تربیت فرزندان و به ویژه دختران به عنوان نسل همسران و مادران مهذب و مسلمان اندیشمند مطابق با تعالیم اسلامی در آینده بازی می‌نمایند. بی‌تردید سلامت خانواده و تربیت فرزندان بیش از هر چیز در گرو زن آن خانواده است که در جایگاه مادری و همسری به نقش‌آفرینی می‌پردازد و به سبب همین امر است که «امام خمینی (ره) زن را مانند قرآن انسان‌ساز می‌دانست و بر نقش و جایگاه او تأکید می‌نمودند» (صحیفه‌نور، ۱۳۶۹، ۱۵۳).

در واقع توجه به زن و وظایف آن از موضوعات بسیار مهم و تأمل‌برانگیز در تمام جوامع به خصوص جوامع اسلامی است. زیرا بعضی از جوامع به ظاهر آزادی‌خواه با بیان شعارهای به ظاهر زیبا و دل‌فریب سعی دارند تا با زیر سؤال بردن شأن و منزلت زن، آنان را در ظاهر بزرگ و حقوق آنان را مساوی با حقوق مردان گردانند، اما هدف اصلی آنان استفاده ابزاری از زنان است. در سالیان قبل از ظهور اسلام، زنان در جوامع از حقوق انسانی محروم بوده‌اند؛ اما با ظهور اسلام درچه‌های روشنی به روی زنان گشوده شد. اسلام زنان را همچون مردان، موجوداتی آزاد و مستقل می‌دانست که مرد برتری بر زن ندارد و این دو جنس مذکر و مؤنث هر کدام ویژگی‌ها و توانایی‌هایی دارند که می‌توانند یکدیگر را کامل نمایند و سکوی پروازی باشند برای رشد و سعادت یکدیگر.

همچنین باتوجه به اینکه زنان نیمی از جمعیت هر جامعه‌ای را تشکیل می‌دهند (ظهیری، ۱۳۹۷)، به همین دلیل نمی‌توانیم تأثیر بسزا و مهم آنان را در جامعه نادیده بگیریم. نقش زن در جامعه نقشی بسیار مهم و اساسی است و در واقع آنان

^۱. Laura Berg

هفتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران

تربیت‌کنندگان و مربیان جامعه محسوب می‌شوند. به گونه‌ای که اگر جامعه‌ای در رشد و تربیت دختران سرزمینش کوتاهی نماید، باید به زودی فاتحه سرزمینش را بخواند و آن سرزمین را شکست‌خورده و تحت سلطه دیگر سرزمین‌ها بداند. بنابراین زنان از مهمترین ارکان هر جامعه‌ای محسوب می‌شوند. به همین دلیل با توجه به نقش ارزشمندی که آنان در جامعه دارند، باید ارزش‌های جامعه هم به گونه‌ای باشد که به زنان و وظایفشان اهمیت فراوانی داده شود. دانستن این نکته لازم است که اگر مردان شجاع، دلیر، استقلال‌طلب، غیور و صادق که سرشار از ویژگی‌های مثبت باشند، می‌خواهید؛ اول باید دخترانی باایمان، عفیف، شجاع، استقلال‌طلب، صبور و حامی تربیت کنید؛ زیرا دختران، مادران آینده سرزمین هستند که تربیت پسران بدست آنان می‌افتد. در ادامه به پژوهش‌های انجام شده در این زمینه اشاره می‌گردد.

مهری‌نژاد (۱۳۹۸) پژوهشی را با عنوان «مؤلفه‌های تربیت اقتصادی زن مسلمان از منظر آیات قرآنی» انجام داده است. از نظر وی تربیت اقتصادی عبارت است از فعالیت‌های آموزشی به منظور بهره‌برداری صحیح از منابع موجود در حیطه تولید، توزیع و مصرف اقتصادی، با در نظر گرفتن شریعت الهی. مؤلفه‌های تربیتی در حوزه اقتصادی مؤلفه‌هایی هستند که انسان برای اقتصاد بهتر در سایه دین نیازمند آنها است. دین اسلام با توجه به جامعیت آن با ارائه برنامه کامل عرصه‌های تولید، توزیع و مصرف با هدف زندگی طیبه به معرفی نظام اقتصادی جامع که تامین‌کننده سعادت انسان در دنیا و آخرت است؛ زمینه ایجاد جامعه توسعه‌یافته و مرفه؛ و در عین حال دور از اسراف و مصرف‌گرایی را فراهم می‌کند. مؤلفه‌های تربیت اقتصادی زن مسلمان از منظر قرآن در حوزه تولید عبارتند از: توحیدباوری، وجدان کاری، انجام وظیفه عبادی، توکل، نگاه دینی و ارزشی به کار، تحکیم ارزش‌های معنوی و اخلاقی، حمایت از تولیدکنندگان زن، و تقوا؛ در حوزه توزیع عبارتند از: اخلاق‌مداری، ایمان به رزاق بودن خدا، عدالت‌محوری، فقرزدایی به وسیله خمس و زکات، نیازسنجی در امر توزیع، شناخت راه تسهیل توزیع؛ و در حوزه مصرف مؤلفه‌های اخلاقی و تربیتی: رعایت اقتصاد، رعایت کفاف، شناخت نیازهای واقعی، روحیه شکرگزاری، نعمت‌نگری به مواد مصرفی، خردمندی و اعتدال می‌باشد.

ناظمی‌زاده (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «بررسی نقش زنان در دفاع مقدس بر اساس دو خاطره‌نوشت خانام همین‌جاست و دیدار زخم‌ها» انجام داده است. هدف از این پژوهش نشان دادن نقش و اهمیت حضور زنان در دفاع مقدس، بر اساس این دو خاطره‌نوشت است. در این تحقیق ابتدا به بررسی نقش‌های مختلف زنان در زمینه پشتیبانی و تدارکات و پرستاری و بهیاری پرداخته شده است. با بررسی این دو خاطره‌نوشت به هویت اصلی زن مسلمان ایرانی پی برده می‌شود که با توکل به خداوند و با الگو گرفتن از زنان صدر اسلام همه سختی‌ها و رنج‌های جنگ مانند: آوارگی و شهادت همسر و فرزند را تحمل کردند و با این کار نقش ارزنده‌ای در سرنوشت جنگ داشتند.

شهپری‌پور (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «سیمای نقش زن ایرانی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» را انجام داده است. زنان در روی کره زمین همانند مردان دارای نقش‌هایی متناسب با وجود خود بوده‌اند که در میان این نقش‌ها بیشترین توجه به نقش اجتماعی زن در مقابل مرد بوده و این توجه عمدتاً در میان فمینیست‌ها دیده شده؛ اما دین، جامعه، عرف، قانون و فقه نیز هر یک به نقش‌هایی که زنان می‌توانند داشته باشند پرداخته‌اند، هر چند هر یک از اینها متناسب با حکومتی که در آن بوده‌اند، به جایگاه زن ارزش قائل شده‌اند. در حکومت دینی که فقه اجتماعی در آن رعایت می‌شود، به نقش‌های زنان چون تحصیل، مشارکت سیاسی، همسرمداری، فرزندآوری، تربیت فرزند، شیر دادن به فرزند، خانه‌داری، عبادت، و اشتغال توجه بسزایی شده است. در حکومت دینی مورد نظر امام خمینی (ره) می‌بینیم امام به همسر خود عرض می‌کنند که اگر امکان داشت ثواب همه عبادت‌های خود را با ثواب کارهایی که همسرش انجام می‌دهند، عوض کنند. این نشان‌دهنده جایگاه والای زن در حکومت دینی است. در بسیاری از حکومت‌ها شاهد اهانت‌هایی به زنان و نقش آنان هستیم مانند حکومت آل خلیفه در عربستان. در کشورهای توسعه‌یافته، اشتغال زنان را یکی از معیارهای توسعه‌یافتگی می‌دانند و زنی که حتی نیازی به اشتغال ندارد، سعی می‌کند وارد بازار کار شود؛ اما در حکومت اسلامی برای رسیدن به پیشرفت، نباید دنبال مبانی معرفت‌شناسی غرب رفت، بلکه پیشرفت در سایه آموزه‌های اسلامی ایجاد می‌شود و برای رسیدن به این پیشرفت اسلامی باید مبنای داخلی و بومی داشته باشیم که مبتنی بر هویت ایرانی - اسلامی باشد. یعنی پیشرفت‌های دنیایی برای رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی باشد.

ملک‌خانی (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «تعریف الگوی اشتغال زنان به مثابه امر فرهنگی با سیری در اندیشه امام‌خمینی (ره)، شهید مطهری (ره)، و آیت‌الله خامنه‌ای» انجام داده و به دنبال پاسخ به این پرسش اساسی بود که الگوی اشتغال زنان به مثابه امر فرهنگی چیست و چه تفاوتی با الگوی اشتغال زنان به مثابه امر اقتصادی دارد؟ برای رسیدن به این الگو ابتدا سخنان سه اندیشمند مسلمان در مورد حضور اجتماعی بانوان مطالعه، تجمیع و تطبیق شد. سپس بررسی سیاست‌های موجود در اشتغال بانوان و همچنین فضای فرهنگی کشور و چالش‌ها و فرصت‌های آن در حوزه بانوان در دستور کار قرار گرفت. در این مسیر مشخصات سیاست‌های

هفتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران

اشتغال زنان در دولت یازدهم و فعالیت‌های فرهنگی بانوان در سه نشانگاه سپاه پاسداران، حوزه علمیه بانوان، دفتر تبلیغات اسلامی و چند مؤسسه مردم‌نهاد بصورت میدانی مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت داده‌ها به روش تحلیل مضمون، سامان‌دهی شده و با تحلیل گفتمان، مورد تحلیل قرار گرفتند. طبق نتایج حاصله گفتمان دولت در زمینه اشتغال بانوان شباهت زیادی به گفتمان غربی داشت. دال محوری اشتغال در گفتمان موجود، توسعه اقتصادی است و سایر دال‌ها: برابری جنسیتی، توانمندسازی زنان، عدم تفکیک جنسیتی، تطابق خانواده با اشتغال زن، شکاف جنسیتی، سقف شیشه‌ای، تبعیض مثبت؛ دال محوری گفتمان مطلوب، رشد فرهنگی است و سایر دال‌ها: نقش‌های مکمل، شکوفایی استعدادها، انسانی زن، ارتقای خانواده، پوشش نیازهای اجتماعی بانوان، تفکیک جنسیتی، ارتقای فرهنگ اقتصادی، مؤسسات و مراکز زنانه، بصیرت‌افزایی، انعطاف به نفع خانواده، پیشرو بودن زن. در نتیجه برای رسیدن به الگوی جدید باید در هدف‌گذاری اشتغال زنان، محیط اشتغال، سن ورود به کار و خروج از آن، انعطاف‌پذیری کار، بسته‌های حمایتی، جنس و زمان کار و مدل اشتغال؛ تغییرات اساسی ایجاد گردد. بطور کلی مطلوب است بانوان تنها در مشاغل که برای رفع نیاز اجتماع در مقایسه با آقایان در اولویت هستند، مشغول بکار شده و در غیر آن به سمت فعالیت‌های اجتماعی، علمی، فرهنگی و سیاسی هدایت گردند. بنابراین علاوه بر شناخت و حل چالش‌های این عرصه، نیاز به الگویی هوشمند در حوزه فعالیت‌های بانوان در جامعه احساس می‌شود.

هژبر (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «الگوهای ایرانی اسلامی، تاثیر علم و آگاهی دینی زن مسلمان در تدبیر امور منزل» انجام و دریافت تبلور شخصیت و هویت انسانی به عوامل گوناگونی از جمله امکان تاثیرگذاری از رهگذر حضور در عرصه اجتماعی وابسته است. از اینرو، در حرکت احیاگرانه الگوهای ایرانی-اسلامی توجه ویژه‌ای به این موضوع مبذول گردید. در این پژوهش راهکارهای تاثیر علم و آگاهی دینی زن مسلمان در تدبیر امور منزل نیز ارائه شد. بدین منظور در ابتدا چيستی منزل و نوع تدبیر آن در قالب نظری مورد بحث قرار گرفت که نوع تدبیر در منزل می‌تواند تاثیرات مثبت و منفی بر روند خانواده داشته باشد. و عوامل درونی به ویژه کارآمدی خانواده، تعیین کننده نوع تاثیرات در جامعه می‌باشد. با این حال نویسنده معتقد است که تاثیر علم و آگاهی دینی زن مسلمان در تدبیر امور منزل می‌تواند صورتی عادلانه‌تر بگیرد، بطوری که زمینه بهره‌گیری مناسب‌تر خانواده‌ها با الگوهای ایرانی اسلامی فراهم آید. بنابراین کارآمدی خانواده و عادلانه‌تر شدن این پدیده، موجبات کارآمدی خانواده و عادلانه‌تر شدن این پدیده موجبات توسعه تاثیر علم و آگاهی دینی زن مسلمان در تدبیر امور منزل را فراهم می‌آورد. زیرا خانواده نقش محوری در نهادینه کردن ارزش‌ها و الگوهای ایرانی اسلامی دارد. عملکرد مدیریتی و تربیتی درون خانه به جامعه بازتاب داده می‌شود. به بیان دیگر بخشی از سبک زندگی و شیوه‌های عملکردی افراد مانند الگوی مصرف، روابط بین زن و مرد، نحوه صحبت و حتی نگرش‌های عقلایی و دینی متأثر از خانواده و الگوهای ایرانی-اسلامی است. بنابراین، شناسایی روش‌های معرفتی بنیادین متفکران مسلمان در حوزه تدبیر منزل با الگوهای ایرانی-اسلامی برای تولید نظریه‌های متناسب با سبک زندگی اسلامی-ایرانی که دغدغه مسئولان و سیاست‌گذاران فرهنگی است، دو چندان می‌نماید.

خوش گفتار (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «زن مسلمان و اقتصاد خانواده» را با هدف بررسی تاثیرگذاری زن مسلمان در اقتصاد خانواده انجام داده است. در این پژوهش به مدیریت زن در اصلاح الگوی رفتار مصرفی و توانایی زن در تامین معاش خانواده با توجه به قرآن کریم و آیات و کلام معصومین توجه شده است. نتایج حاصل از مطالعات نشان می‌دهد که شرایط ایده‌آل برای زن ایرانی جهت اشتغال فراهم آوردن شرایط کسب و کار خانگی می‌باشد.

کوهساری و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «نقش مادران در ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی» انجام داده‌اند. این مقاله نقش مادران در ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی می‌باشد. در این مقاله اعتقاد بر این است که مادران نقش مهمی در ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی بر عهده دارند. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع مختلف نشان می‌دهد اگر در جامعه‌ای بخواهیم سبک زندگی خاصی را ترویج نماییم، در ابتدا باید روی خانواده‌ها تمرکز کنیم. درست است که در عصر حاضر محیط آموزشی و رسانه‌ها نیز بر سبک زندگی تاثیر فوق‌العاده‌ای دارد، اما اگر خوب دقت کنیم درمی‌یابیم که تاثیرگذاری محیط آموزشی و رسانه‌ها به قدرت خانواده نیستند و علاوه بر آن تاثیر آنان نیز تا حدی از خواست خانواده‌ها نشأت می‌گیرد. افراد مهمترین و اساسی‌ترین سالهای زندگی خود را در کنار مادران می‌گذرانند؛ لذا مادرانند که نوع سبک زندگی فرد را در آینده مشخص می‌نمایند. هر انتخابی که در زندگی انسان صورت می‌گیرد، برگرفته از تفکر اندیشه و سبک زندگی وی است. سبک زندگی می‌تواند زمینه تمدن‌سازی و فرهنگ‌سازی یک جامعه باشد. لذا نوع سبک زندگی غالب در جامعه بسیار مهم است.

۴. نتیجه گیری

با توجه به مطالعات انجام شده بر روی جامعه هدف این پژوهش و مصاحبه‌های صورت گرفته با دانش‌آموزان منتخب که بر اساس طرح سؤالاتی بر مبنای ویژگی‌های فردی و اجتماعی یک زن مسلمان و میزان موفقیت نظام تعلیم و تربیت کشور در پرداختن به این قسمت از مبانی فکری اسلامی شکل گرفته بود، مشخص گردید که نظام تعلیم و تربیت کشور شامل: برنامه‌ریزان کتب درسی، کادر آموزشی و دبیران محترم، در زمینه تبیین نقش‌های بانوان در خانواده و اجتماع به صورت زیر عمل نموده‌اند:

- در زمینه تبیین نقش‌های خانوادگی بانوان در یک جامعه اسلامی که شامل مواردی همچون همسری و همراهی با شوهر و نیز مادری و تربیت فرزند می‌باشد، برآیند مصاحبه‌های انجام شده حاکی از آن است که نظام تعلیم و تربیت در این زمینه دارای رتبه قابل قبول تا خوب بوده است و توانسته تا حدود زیادی دانش‌آموزان را با رفتارهایی که در شان یک بانوی جوان در محیط خانوادگی است و به گرمابخشی آن کمک می‌نماید، آشنا سازد.

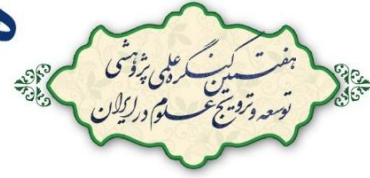
- در زمینه نقش‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بانوان در جامعه که شامل موضوعاتی همچون عفاف و حجاب و حفظ حریم در روابط زن و مرد، سطح تحصیلات، انتخاب نوع مشاغل که با روحیات بانوان همخوانی دارد؛ نوع و میزان مشارکت زنان در عرصه فعالیت‌های سیاسی و نیز نقش آنها در جبهه جنگ نرم و مقابله با تهاجم فرهنگی دشمنان، در رابطه با سه مورد اول در سطح قابل قبول و در مورد مشارکت سیاسی و جنگ نرم در حد متوسط رو به بالا گزارش شد. این بدین معنی است که دختران دانش‌آموز در طول دوران تحصیل خویش در سطح نسبتاً مطلوبی با مسائل مرتبط با شئون اسلامی مورد نیاز یک بانو در جامعه و ارتباطات اجتماعی آشنا شده و آشنایی نسبی نسبت به وظایف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خویش پیش از ورود به عرصه‌های پیش رو در جامعه اسلامی به دست می‌آورند.

مراجع

۱. پناهی، علی‌احمد (۱۳۹۷). *نقش زن و مرد در خانواده با رویکرد اسلامی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲. خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۶۹). *صحیفه نور*. تهران: مؤسسه نشر و نشر آثار امام خمینی (ره).
۳. خوش‌گفتار، زینب (۱۳۹۶). *زن مسلمان و اقتصاد خانواده*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه قم.
۴. سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۹۸). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: انتشارات آگاه.
۵. شورت، ادموند سی. (۱۳۸۸). *روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی*. ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران. تهران: سمت.
۶. شهپیری‌پور، حدیث (۱۳۹۷). *سیمای نقش زن ایرانی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت*. هفتمین کنفرانس الگوی اسلامی پیشرفت.
۷. فاطمه، ملک‌خانی (۱۳۹۷). *الگوی اشتغال زن به مثابه امر فرهنگی در اندیشه امام خمینی، شهید مطهری و آیت‌الله خامنه‌ای*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه باقرالعلوم.
۸. کارنگی، دیل (۱۳۹۲). *آئین زندگی*. مترجمان: جهانگیر افخمی و سیمین مشیریان. تهران: ارمغان.
۹. کوهساری، محسن؛ امینی، سارا؛ امینی، سکینه؛ سارونی، حمید (۱۳۹۶). *نقش مادران در ترویج سبک زندگی ایرانی- اسلامی*. دومین همایش ملی نقش و جایگاه مادر.
۱۰. لورا، برک (۱۳۹۳). *کتاب روانشناسی رشد جلد دوم*. مترجم: یحیی سیدمحمدی. تهران: انتشارات ارسباران.
۱۱. مهری‌نژاد، رقیه (۱۳۹۸). *مؤلفه‌های تربیت اقتصادی زن مسلمان از منظر آیات قرآنی*. همایش زن مسلمان ایرانی در آیین الگوی پیشرفت پنجاه ساله.
۱۲. نادری، عزت‌الله؛ سیف نراقی، مریم (۱۳۹۵). *راهنمای عملی فراهم‌سازی تحقیق*. تهران: روان.
۱۳. ناظمی‌زاده، زینب (۱۳۹۸). *بررسی نقش زنان در دفاع مقدس بر اساس دو خاطره‌نوشت خانه‌ام همین جاست و دیدار زخم‌ها*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه لرستان.
۱۴. نجفی‌یزدی، محمد (۱۳۸۵). *روابط زن و مرد یا اخلاق در خانواده*. قم: نشر پیام اسلام.
۱۵. هژیر، فاطمه (۱۳۹۷). *الگوهای ایرانی- اسلامی تاثیر علم و آگاهی دینی زن مسلمان در تدبیر امور منزل*. چهارمین همایش کنفرانس بین‌المللی توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

هفتمین همایش علم پژوهش توسعه و ترویج علوم تربیت و روانشناسی ایران

Analysis of Position Importance of Iranian Muslim Women in Islamic Education

Razieh Haghgoo, Dr. Soolmaz Nourabadi¹

1- M.A. Student in Curriculum, Department of Educational Sciences, Shahed University

2- Assistant Professor in Curriculum, Department of Educational Sciences, Shahed University

Email: kusarvelayatmadar@gmail.com

Email: nourabadi@shahed.ac.ir

Abstract

The family is the most important element in Islamic societies. A healthy and happy family is one in which the role of each member of the family is clearly defined and everyone knows their responsibility and strives to fulfill that responsibility. Men spend more time outside the home to support their families, so they spend less time at home. For this reason, children and mothers spend more time together, and as a result, the heavy responsibility of upbringing is placed on the mothers of the family. Mothers, whether employed or housewives, have a serious responsibility to raise their children. In this research with using descriptive-analytical method has been investigated the position and importance of the role of Iranian Muslim women in Islamic education. Since the type of educational system in Iran is centralized and planning is done for all schools in the same way; with using the interview method, the opinion of a number of female secondary school students in Tehran as target groups of the country's education system was examined in relation to subject of the research. The results of the analysis of the research findings indicate that from the students' point of view, education in educational system has acted in a desirable manner; In other words, the children of this society, who are the future makers of this border and environment, are well aware of the importance of the role of women and mothers in society and the family, and is clear to them the role of other family members.

Keywords: Iranian Muslim Woman, Education, Educational System, Students.

---

¹. Corresponding Author